

تبیین معادله ساختاری عوامل موثر بر کار آفرینی دانش آموختگان

تحصیلات تکمیلی رشته تربیت بدنی

ابوالفضل فراهانی^۱، حمید قاسمی^۲، نصراله محمدی^۳

۱. استاد گروه تربیت بدنی دانشگاه پیام نور

۲. استادیار گروه تربیت بدنی دانشگاه پیام نور

۳. نصراله محمدی، استادیار گروه تربیت بدنی دانشگاه پیام نور*

تاریخ دریافت: ۹۲/۰۶/۱۹

تاریخ پذیرش: ۹۲/۱۲/۱۹

چکیده

تحقیق حاضر با هدف تبیین معادله ساختاری عوامل موثر بر کارآفرینی دانش آموختگان تحصیلات تکمیلی رشته تربیت بدنی دانشگاه پیام نور انجام شده است. به همین منظور آثار هریک از ویژگی های روانشناختی، مدیریتی و سازمانی، تحصیلی و آموزشی، محیطی و جمعیت شناختی دانش آموختگان توسط پرسشنامه مورد بررسی قرار گرفته است. روش تحقیق توصیفی تحلیلی می باشد، که با بکارگیری تحلیل رگرسیون چندگانه و تحلیل مسیر انجام شده است. برای آزمون فرضیه های تحقیق و آزمون مدل مفهومی از مدل سازی معادلات ساختاری و جهت ساخت و اجرای معادلات از نرم افزار لیزرل استفاده شده است. کلیه دانش آموختگان مقطع کارشناسی ارشد تربیت بدنی دانشگاه پیام نور از سال ۱۳۸۵ الی ۱۳۹۱ به عنوان جامعه آماری مدنظر قرار گرفته اند؛ تعداد ۲۰۳ نفر با روش نمونه گیری تصادفی طبقه ای انتخاب شدند. یافته های تحقیق نشان داد: اثر ویژگی های مدیریتی و سازمانی دانش آموختگان بر مهارت کارآفرینی دارای ضریب استاندارد ۰/۸ و اولویت اول و ویژگی های روانشناختی، تحصیلی و آموزشی، جمعیت شناختی و محیطی در اولویت های بعدی قرار دارند. با توجه به یافته های تحقیق نتیجه گیری می شود که ساختار اداری و سازمانی کشور باید به گونه ای طراحی شود که تبادل ایده های نوآورانه در آن به ساده ترین شکل و با صرف کمترین میزان هزینه و زمان انجام پذیرد و مفاهیم و اصول مدیریت سازماندهی به صورتی ملموس تر و کاربردی تر به دانشجویان آموزش داده شود.

واژگان کلیدی: کار آفرینی، معادله ساختاری، دانش آموختگان تحصیلات تکمیلی رشته

تربیت بدنی

مقدمه

امروزه کار آفرینی در زمره مهمترین مسایلی است که توجه بسیاری از ملل و مجامع علمی را به خود جلب کرده است. دولت ها خصوصا در کشورهای در حال توسعه به دلایل متفاوتی از جمله رشد روز افزون جمعیت، محدودیت های بودجه ای، سیاست محدود کردن بخش دولتی، عدم توانایی در استخدام نیروهای جدید و نبودن راهبردهای مدیریتی، با بحران بیکاری خیل عظیمی از افراد خصوصا جوانان، دانش آموختگان دانشگاه ها و زنان مواجه می باشند (۱). در شناخت و تبیین تحولات ایجاد شده در نظام های علم و روند این تحولات دیدگاه های مختلفی از طرف صاحب نظران مطرح می باشد، این تحولات تحت عناوین مختلفی از جمله تحقیق یا علم راهبردی، نظام های نوآوری، سرمایه گذاری دانشگاهی، علم پسا دانشگاهی، مارپیچ سه گانه و دانشگاه کارآفرین بیان می گردد. چنین دیدگاهی عموما تبیین کننده تغییرات جاری در تولید دانش علمی و نیز تغییر نحوه ارتباط بین علم و جامعه می باشد و تعامل نظام علمی با محیط اجتماعی و اقتصادی ویژگی مشترک تمامی این دیدگاه ها می باشد (۲). اگر سازمانی بخواهد تعقیب کننده اصلی فرایند توسعه پایدار باشد، می تواند از طریق فرایندی به نام کارآفرینی با تسریع نوآوری ها و توسعه نوسازی راهبردی، سازمان را در جهت غلبه بر موانع و مشکلات توسعه پایدار و دستیابی به اهداف والای آن پیشگام سازد (۳). الگوهای رفتاری، انگیزه ها، اهداف و میزان موفقیت آنهایی که به رفتارهای کارآفرینانه رو می آورند در میان افراد، صنایع، ملتها و نواحی جغرافیایی متنوع است، تمایلات به سمت نوآوری، ریسک پذیری و پیش نگر، ذاتی یک فرد یا جامعه نیست، علاوه بر آن یک رویداد شانس و تصادفی هم نیست، بلکه کارآفرینی پدیده ای است که شرایط محیطی که عملیات در آن صورت می گیرد (در قالب سطوح مختلف) تعیین کننده است (۴). مهمترین برنامه های دولت برای توسعه کارآفرینی تدوین قوانین و مقررات مرتبط، خط مشی های مالیاتی، ساده سازی مراحل اداری، حمایت های مالی و اعطای وام، ارتقا کارآفرینی و آموزش، اطلاع رسانی و مشاوره به کارآفرینان و ایجاد زیرساخت های لازم است (۵). در پژوهشی بر روی دانشجویان کارشناسی ارشد در کشور تونس نشان داده شد؛ آموزش برنامه ها و مفاهیم کارآفرینی تاثیر مثبتی بر قصد کارآفرینی این افراد داشته است (۶). اسلیپ^۱ در پژوهشی اظهار می دارد هر آنچه دانشجویان در دانشگاه آموخته اند

به گسترش مهارت‌های کاری آنان طبق انتظار کمک کرده است، بطوریکه آنان احساس می‌کردند مهارت‌های فردی، ارتباطاتی و کاری شان رشد چشم‌گیری یافته است (۷). افرادی که خانواده آنها از فعالیت‌های کارآفرینانه حمایت کرده باشند، درک بیشتری از مفهوم کارآفرینی دارند، پیشینه خانوادگی، قرار گرفتن در معرض کسب و کار دیگران و تجربه قبلی در زمینه کارآفرینی در نگرش افراد نسبت به توسعه کارآفرینی تأثیرگذار خواهد بود (۸). افراد متعلق به خانواده‌هایی که مالک کسب و کار هستند و یا متعلق به جوامعی هستند، که خوداشتغالی را ترغیب می‌کنند، از سرمایه اجتماعی خود برای ایجاد فعالیت‌های کارآفرینی بهره لازم را می‌برند و در این راه موفق‌تر از کسانی هستند که چنین منابعی را ندارند (۹). اغلب پژوهش‌های مرتبط با رفتارهای کارآفرینانه نشان می‌دهند که کارآفرینان، تاریخچه‌ای خانوادگی دارند که در آن پدر یا مادرشان دارای شغل آزاد بوده‌اند (۱۰). خودکارآمدی با پیامدهایی از قبیل رضایت شغلی و عملکرد شغلی دانشجویان در راه اندازی کسب و کار رابطه‌ای مثبت دارد (۱۱). در تحقیق ژائو^۱ و همکاران نشان داده شد خودکارآمدی نقش مهمی در توسعه نیت دانشجویان برای تبدیل شدن به کارآفرینان آینده ایفا می‌کند (۱۲). مطالعات انجام شده توسط کروزیك^۲ و همکارانش نشان می‌دهد که رویکرد ویژگی‌های شخصیتی در مقایسه با سایر رویکردها، در کارآفرینی رواج بیشتری داشته است (۱۳). در مطالعه‌ای با عنوان آموزش کاربردی کارآفرینی، نشان داده شد که لازمه بروز رفتارهای کارآفرینانه، پرورش ویژگی‌های کارآفرینانه در محیط‌های آموزشی مانند دانشگاه‌ها است و انتظارات و ادراک از محیط بر میزان ویژگی‌های کارآفرینانه دانشجویان و در نتیجه بروز رفتار کارآفرینانه تأثیر می‌گذارد (۱۴). لی^۳ و همکاران به این نتیجه رسیدند که بین باور به خودکارآمدی کارآفرینی و نیت‌های کارآفرینانه رابطه‌ای مثبت و معنادار وجود دارد (۱۵). در تحقیق الگویی جهت تحلیل معادلات ساختاری برای پیش‌بینی توان دانش آموختگان دانشگاهی در مهارت کارآفرینی، ویژگی‌های روان‌شناختی دارای بیشترین تأثیر و بالاترین ضریب استاندارد و ویژگی‌های مدیریتی، تحصیلی، محیطی و جمعیتی شناختی در مراحل بعدی تأثیرگذاری قرار گرفته‌اند (۱۶). گالوی^۴ در تحقیقی روی ۵۱۹ نفر از دانشجویان دریافت؛ که آموزش کارآفرینی بر افزایش مهارت‌های دانشجویان در خلاقیت،

1.Zhao

2.Kruzic

3.Lee

4.Galloway

توانایی کار گروهی و اعتماد به نفس و هم چنین مهارت های ارتباطی و مدیریتی اثرگذار بوده است (۱۷). یافته های پژوهش دی پیلز^۱ نشان می دهد؛ ویژگی های شخصیتی در ایجاد انگیزه و قصد کارآفرینانه افراد تأثیر مثبتی دارد (۱۸). هوارد^۲ معتقد است؛ رابطه مستقیمی بین قابلیت های روانشناختی موثر بر کارآفرینی (استقلال طلبی، خطرپذیری، انگیزه پیشرفت، کنترل درونی و خلاقیت) و توانایی کارآفرینی افراد وجود دارد (۱۹). در بررسی عوامل روانی موثر بر آموزش کارآفرینی دانشجویان گزینه های خودشکوفایی، هدف گرایی، ظرفیت تفکر و اعتماد بنفس به عنوان عوامل مثبت و گزینه های تصمیم گیری سریع، عدم تمایل به ریسک، عدم قطعیت و میل به کنترل به عنوان گزینه های منفی موثر بر کارآفرینی بیان شده اند (۲۰). مارکمکن^۳ عوامل اثرگذار بر موفقیت کارآفرینانه را مناسب بودن ویژگی های فردی کارآفرینان شامل خودیابی، فرصت شناسی، استقلال در کار، داشتن سرمایه انسانی و مهارت های اجتماعی می داند (۲۱). کیگوندو^۴ عوامل اثرگذار بر موفقیت کارآفرینانه را به سه گروه ویژگی های شخصیتی کارآفرین، ویژگی های شرکت و محیط تقسیم کرده است (۲۲). از نظر محیط؛ کارآفرینی از عوامل کلان اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و سیاسی تشکیل می شود که در تمایل و توانایی افراد برای انتخاب فعالیت های کارآفرینی اثرگذار می باشد (۲۳). در تحقیقی بر روی ۲۰۰ دانشجوی سال سوم دانشکده اقتصاد و مدیریت در کشور رومانی نشان داده شد؛ تماس با محیط کسب و کار به عنوان مهمترین عامل موثر بر انگیزش کارآفرینی دانشجویان می باشد (۲۴). لرنر^۵ عوامل اثرگذار بر موفقیت شرکت های کارآفرینانه را به چهار گروه ویژگی های فردی کارآفرینان، حمایت های مالی و مشورتی دولت، جذابیت های محیطی محل فعالیت شرکت و تنوع خدمات قابل ارائه تقسیم کرده است (۲۵). آقاجانی در تبیین مدل معادله ساختاری عوامل موثر بر فرآیند کارآفرینی مستقل بیان می دارد؛ در تحلیل معادلات ساختاری ویژگی های روان شناختی دارای بیشترین تاثیر و بالاترین ضریب و ویژگی های محیطی، شغلی و فردی در مراحل بعدی تأثیرگذاری قرار دارند (۲۶). در پژوهشی بر روی ۳۰۸ زن کارآفرین در کشور ترکیه نشان داده شد؛ کارآفرینانی که منبع کنترل درونی قویتری دارند در فرآیند تصمیم

-
1. De Pillis
  2. Howard
  3. Markman
  4. Kiggundu
  5. Lerner

گیری از رسمیت و بروکراسی کمتری برخوردار می باشند (۲۷). از دیدگاه دانش آموختگان رشته علوم تربیتی، توجه به اهداف و مفاهیم آموزشی، فرایند آموزشی، منابع انسانی و امکانات آموزشی، ارزشیابی آموزشی، ریسک پذیری افراد، انگیزه پیشرفت (نیاز به موفقیت)، خلاقیت افراد و منبع کنترل فردی بر توسعه کارآفرینی تاثیر دارد (۲۸). متغیرهای عامل آموزشی و دانشگاهی، سن و جنس رابطه مثبت و معناداری با ایجاد روحیه کارآفرینی دانشجویان دارد (۲۹). در تحقیق نادری دانشجویان نقش برنامه های فرادرسی را در آشنایی با بازار کار و کارآفرینی مؤثر می دانند (۳۰). به عقیده هینونن^۱ رویکرد های تدریس کارآفرینانه اساتید دانشگاه باعث تشویق دانشجویان به فعالیت های کارآفرینی بیشتری می گردد (۳۱). میان تمامی عوامل محیطی کارآفرینی و قصد کارآفرینی روابط معناداری وجود دارد (۳۲). نتایج پژوهشی که به منظور مقایسه میزان شناخت دانشجویان دانشگاه های دولتی و خصوصی از مفاهیم کارآفرینی در کشور مالزی انجام شده است نشان داد؛ دانشجویان دانشگاه های دولتی در تمامی ابعاد، شناخت جامع تری از مفهوم کارآفرینی داشته اند، اما قصد ایجاد کارآفرینی در دانشجویان دانشگاه های خصوصی بیشتر بوده است. ضمنا هر دو گروه دانشجویان حمایت دولت و سایر نهادهای مرتبط را مهمترین عامل جهت رشد و توسعه کارآفرینی می دانند (۳۳). جمشیدی فر عوامل سن، سطح تحصیلات، سابقه فعالیت، درآمد، دریافت وام و موانع اقتصادی را از عوامل موثر برای انگیزه کارآفرینی از سوی دانشجویان معرفی نمود (۳۴). به عقیده گومپارس^۲ مؤسسات کارآفرین علاقه ای به استفاده از بروکراسی اداری دست و پا گیر ندارند (۳۵). همتی نیز در تحقیقی بیان داشته؛ اثر تجربه شغلی در پیشگویی نگرش کارآفرینانه معنادار می باشد (۳۶). در پژوهشی بر روی چهارصد دانشجوی سال آخر دانشگاه در کشور نیجریه نشان داده شد که ارتباطی مثبت و قوی میان مشاوره شغلی و توسعه مهارت های کارآفرینی دانشجویان وجود دارد (۳۷). در صد سال گذشته آموزش عالی در کشور ما از ابعاد مختلف به ویژه از نظر کمی پیشرفت چشمگیری داشته است و در این خصوص نباید تردید کرد، اما این پیشرفت بیشتر در آموزش عالی عمومی و آن هم در حوزه های تخصصی هر رشته خاص بوده است و اغلب دانشگاه ها بدون هیچ برنامه و تمهیداتی جهت تزریق اندیشه کارآفرینی و ارزش آفرینی، فقط آموزش را در گستره رسالت خویش گنجانده اند و متعاقبا شاهد

1.Heinonen

2.Gompaers

فراغت هزاران دانش آموخته ای هستیم که کمترین نشانه نوآوری و کارآفرینی در آنان وجود ندارد و همواره شاهد موج وسیعی از بیکاران و کارجویان بی مهارت و یا کم مهارتی هستیم که محصول ماشین آموزشی دانشگاه‌ها می باشند، لذا لزوم انجام تحقیقات مرتبط با کارآفرینی بخصوص کارآفرینی دانش آموختگان به منظور بهره برداری از مزایای توجه به آن در جامعه می تواند توجیه کننده ضرورت تحقیق حاضر باشد، مسئله اصلی پژوهش حاضر تبیین معادله ساختاری عوامل موثر بر مهارت کارآفرینی دانش آموختگان تحصیلات تکمیلی رشته تربیت بدنی دانشگاه پیام نور می باشد و محقق در پی آن است که به سوال اصلی ذیل پاسخ گوید :

معادله ساختاری عوامل موثر بر کارآفرینی دانش آموختگان تحصیلات تکمیلی رشته تربیت بدنی دانشگاه پیام نور چگونه می باشد؟

روش شناسی

این تحقیق برحسب هدف کاربردی و براساس شیوه گردآوری داده ها، توصیفی و از نوع پیمایشی - تحلیلی می باشد. در واقع متغیر پیش بینی شونده (ملاک) کارآفرینی و متغیرهای پیش بین ویژگی های مرتبط با عوامل روانشناختی، مدیریتی و سازمانی، تحصیلی و آموزشی، محیطی و جمعیت شناختی دانش آموختگان می باشند. جهت اندازه گیری متغیرها از یک پرسشنامه ۲۴۳ سوالی استفاده شده است. ۲۰ سوال در ارتباط با مشخصات فردی، ۷۳ سوال در ارتباط با عوامل روانشناختی، ۴۵ سوال در ارتباط با عوامل مدیریتی و سازمانی، ۳۸ سوال در ارتباط با عوامل تحصیلی و آموزشی، ۵۰ سوال در ارتباط با عوامل محیطی و ۱۷ سوال در ارتباط با عوامل جمعیت شناختی. پرسشنامه با بررسی پیشینه تحقیق و پژوهش های مرتبط بخصوص پژوهش های جعفرزاده (۱۶)، شریفیان (۳۸) و کردناییج (۳۹)، تدوین شده است. پایایی - پرسشنامه از طریق روش آلفا کرونباخ $\alpha = 0/81$ بدست آمد. جهت بررسی روایی، پرسشنامه در اختیار تعدادی از خبرگان دانشگاهی در حوزه کارآفرینی و مدیریت قرار گرفت و نظرات پیشنهادی و اصلاحی آنان منظور گردید. نظر به اینکه طیف کارآفرینی دانش آموختگان می توانست تحت تاثیر رغبت و علاقه ورودی های پذیرفته شده قرار گیرد، طیف گسترده ای مد نظر قرار گرفته است و کلیه دانش آموختگان از سال ۱۳۸۵ الی ۱۳۹۱ با حجم ۳۸۶ نفر به عنوان جامعه آماری مدنظر قرار گرفته اند، برای نمونه گیری از روش نمونه گیری طبقه ای تصادفی استفاده شده است. با توجه به فرمول کوکران حجم نمونه جامعه مد نظر ۱۹۳ محاسبه شد. جهت اطمینان بیشتر تعداد ۳۰۰ پرسشنامه میان جامعه توزیع شد، که تعداد ۲۰۳

پرسشنامه بعد از تکمیل و بازگشت مورد بررسی و تحلیل قرار گرفت. برای بررسی چگونگی توزیع داده ها از آزمون کالموگراف اسمیرنوف استفاده شد. و جهت بررسی معنادار بودن رابطه بین متغیرها از آزمون t و برای آزمون فرضیه های تحقیق از مدل سازی معادلات ساختاری و نرم افزار لیزرل استفاده شده است.

نتایج

همانطور که در جدول شماره ۲ نمایش داده شده است؛ در تمامی موارد مقدار معناداری بزرگتر از ۰/۰۵ بدست آمده است. بنابراین داده های تحقیق نرمال است و می توان آزمون های SEM (مدل یابی معادله ساختاری) و CFA (تحلیل عاملی تاییدی) را اجرا کرد.

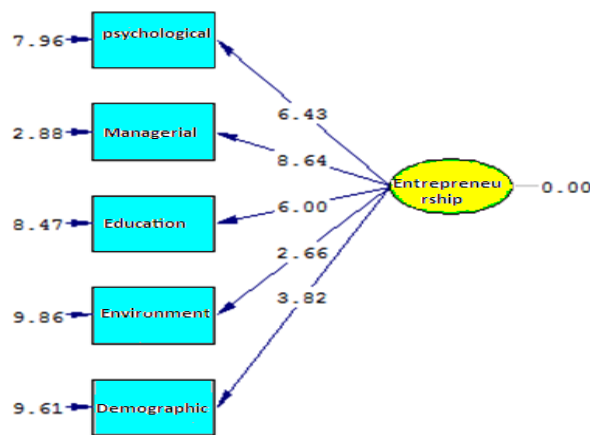
جدول ۱- مشخصات جمعیت شناختی پاسخ دهندگان

متغیر	فراوانی	درصد
کمتر از ۲۵ سال	۱۴	۶/۹
۲۵-۳۰	۶۱	۳۰
۳۰-۳۵	۶۵	۳۲
۳۵-۴۰	۳۶	۱۷/۷
بیشتر از ۴۰ سال	۲۷	۱۳/۳
مرد	۹۰	۴۴/۳
زن	۱۱۳	۵۵/۷
متاهل	۱۳۳	۶۵/۵
مجرد	۷۰	۳۴/۵
بخش خصوصی	۸۸	۴۳/۳
بخش دولتی	۶۹	۳۴
خوداشتغال	۳۰	۱۴/۸
بیکار	۱۶	۷/۹

جدول ۲- نتایج آزمون کولموگروف- اسمیرنف

متغیر	عوامل روانشناختی	عوامل مدیریتی و سازمانی	عوامل تحصیلی و آموزشی	عوامل محیطی	عوامل جمعیت شناختی
تعداد	۲۰۳	۲۰۳	۲۰۳	۲۰۳	۲۰۳
میانگین	۳/۸۹	۳/۹۲	۳/۹۰	۳/۸۳	۳/۷۹
انحراف معیار	۰/۰۵	۰/۰۵	۰/۰۲	۰/۰۲	۰/۰۵
آماره کولموگروف	۰/۹۹	۱/۰۲	۱/۱۴	۱/۱۷	۱/۰۸
سطح معناداری	۰/۲۷	۰/۲۳	۰/۱۴	۰/۰۵	۰/۱۹

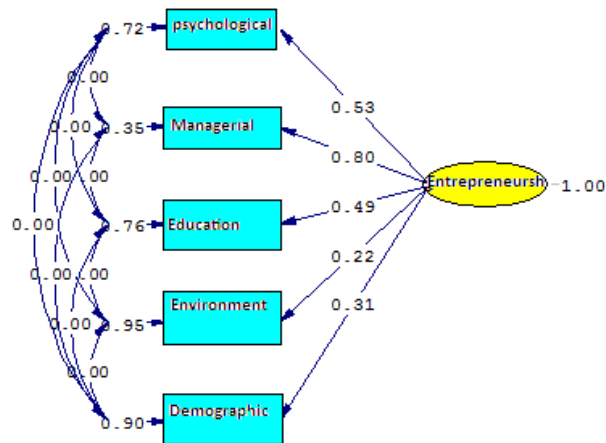
در شکل شماره ۱ مشاهده می‌گردد عدد معناداری مربوط به رابطه تمامی متغیرها (عوامل روانشناختی، مدیریتی، تحصیلی، محیطی و جمعیت شناختی) با کارآفرینی بیشتر از ۱/۹۶ شده و بنابراین رابطه تمامی متغیرها از لحاظ معناداری با کارآفرینی تأیید می‌شود.

Chi-Square=8.12, df=5, P-value=0.14991, RMSEA=0.056

شکل ۱- مدل تحلیل عاملی کل با عدد معناداری

Chi-Square=8.12, df=5, P-value=0.14991, RMSEA=0.056

شکل ۲- مدل تحلیل عاملی کل با ضرایب استاندارد

ضرایب استاندارد در شکل شماره ۲ میزان رابطه مستقیم هر یک از متغیرها را با مهارت کارآفرینی نشان می دهد. همانطور که ملاحظه می شود، عوامل مدیریتی بیشترین رابطه با ضریب ۰/۸۰ و عوامل محیطی کمترین رابطه با ضریب ۰/۲۲ را دارا می باشند. شاخص های برازش مدل (RMSEA) و (χ^2/df) می باشد. که در این مدل (RMSEA) برابر ۰/۰۵۶ و مقدار (χ^2/df) هم برابر ۱/۶۲ می باشد. مقدار (χ^2/df) هر چه کوچکتر از عدد ۳ باشد مدل دارای برازش بهتری است. شاخص (RMSEA) میانگین مجذور خطاهای مدل است. این شاخص بر اساس خطاهای مدل ساخته می شود، حد مجاز این مقدار ۰/۰۸ است، یعنی مقادیر زیر ۰/۰۸ قابل قبول هستند و همین طور زیر ۰/۰۵ خیلی خوب است. شاخص های برازش دیگر مانند (GFI) نیز از معروفترین شاخص های برازش است که اگر میزان آن بالاتر از ۰/۹ باشد مطلوب می باشد که در تحقیق حاضر مقدار (GFI= ۰/۹۸) و مقدار (AGFI=۰/۹۵) می باشد و نشان دهنده برازش مطلوب مدل است.

جدول ۳- متغیرها و ضرایب استاندارد و غیر استاندارد مدل معادله ساختاری

متغیر نامشهود	متغیرهای مشهود	اختصاری متغیرهای مشهود	علامت	عدد معناداری	ضرایب استاندارد	ضرایب غیر استاندارد	تأیید/رد روابط
	ویژگی روانشناختی	K1		۶/۴۳	۰/۵۳	۰/۱۸	تأیید
مهارت کارآفرینی	مدیریتی	K2		۸/۶۴	۰/۸۰	۰/۲۹	تأیید
	تحصیلی	K3		۶/۰۰	۰/۴۹	۰/۱۹	تأیید
	محیطی	K4		۲/۶۶	۰/۲۲	۰/۰۶	تأیید
	جمعیت شناختی	K5		۳/۸۲	۰/۳۱	۰/۱۳	تأیید

همانگونه که در جدول شماره ۳ و نیز شکل شماره ۱ مشاهده می گردد؛ همه روابط مستقیم و غیر مستقیم بین متغیرهای مشهود با کارآفرینی مورد تأیید قرار گرفته است. لذا در مدل ساختاری تمامی روابط مورد تأیید وارد می شوند. مدل عمومی معادله ساختاری روابط تعاملی بین متغیرها (اثرات مستقیم و غیر مستقیم) عبارت است از:

$$\text{مدل معادله ساختاری} = (\text{اثرات مستقیم}) + (\text{اثرات غیر مستقیم})$$

از آنجائیکه ضرایب روابط غیرمستقیم هر کدام از متغیرهای مشهود با همدیگر برابر با صفر است. لذا معادله ساختاری تبیین کننده کارآفرینی (E) بر حسب ضرایب استاندارد (فقط روابط مستقیم)، عبارت است از:

$$E (\text{مهارت کارآفرینی}) = [(0.53 K1) + (0.80 K2) + (0.49 K3) + (0.22K4) + (0.31K5)] + (\text{صفر})$$

معادله ساختاری تبیین کننده کارآفرینی بر حسب ضرایب غیر استاندارد عبارت است از:

$$E (\text{مهارت کارآفرینی}) = (-0.02K1 + 0.18 K1 + 0.29K2 + 0.19K3 + 0.06K4 + 0.13K5) + (-0.02K1 \times 0.29K2) + (0.02K2 \times 0.19 K3) + (0.00K3 \times 0.06 K4) + (-0.01K4 \times 0.13K5) + (-0.00 K1 \times 0.19K3) + (-0.01K3 \times 0.13K5) + (-0.01K1 \times 0.06K4) + (-0.01K2 \times 0.13K5) + (0.02K1 \times 0.13K5)$$

بحث و نتیجه گیری

همانگونه که قبلا نیز آمده است؛ هدف از انجام تحقیق حاضر تبیین معادله ساختاری عوامل موثر بر مهارت کارآفرینی دانش آموختگان تحصیلات تکمیلی رشته تربیت بدنی دانشگاه پیام

نور می باشد، با توجه به متغیرهای پنجگانه مشهود، پژوهش هایی را که با موضوع تحقیق شباهت و قرابت بیشتری دارند، می توان به پنج گروه تقسیم کرد:

گروه اول: که به متغیر ویژگی های روانشناسی و تأثیر آن بر مهارت کارآفرینی پرداخته اند. نتایج حاصل از معادلات (SEM) نشان داد که ویژگی های روانشناختی در سطح معناداری ۵٪ دارای ضریب استاندارد ۰/۵۳ و اولویت دوم می باشد. کسب اولویت دوم با توجه به دیدگاه نمونه آماری نشان از اهمیت بالای اثر عوامل روانشناسی بر مهارت کارآفرینی می باشد، اما بیانگر این واقعیت نیز می باشد که علاوه بر ویژگی های روانشناختی و فردی متغیر دیگری وجود دارد که از نظر پاسخ دهندگان دارای اهمیت بیشتری بر کارآفرینی است، این نتیجه با نتایج تحقیقات ژائو و همکاران (۲۰۰۵) که بیان داشته اند خودکارآمدی نقش مهمی در توسعه نیت های دانشجویان برای تبدیل شدن به کارآفرینان ایفا می کند، لی و همکاران (۲۰۱۱) که به این نتیجه رسیدند بین باور به خودکارآمدی و نیت های کارآفرینی رابطه ای مثبت و معنادار وجود دارد، دی پیلز (۲۰۰۷) که بیان داشت ویژگی های شخصیتی در ایجاد انگیزه و قصد کارآفرینانه تأثیر مثبت دارد، مارکمن و بارون (۲۰۰۳) که عوامل اثرگذار بر موفقیت کارآفرینانه را مناسب بودن ویژگی های فردی کارآفرینان در کار می دانند، کیگوندو (۲۰۰۲) که عوامل اثرگذار بر موفقیت کارآفرینان را به سه گروه ویژگی های شخصیتی کارآفرین، ویژگی های سازمان و محیط آن تقسیم کرده است و کروزیک و پاپویک (۲۰۱۰) که بیان داشته اند رویکرد ویژگی ها ی شخصیتی در مقایسه با سایر رویکردهای کارآفرینی رواج بیشتری دارد، دارای همخوانی می باشد. البته در تحقیقات جعفرزاده (۱۳۸۴) و آقاجانی (۱۳۸۸) متغیر ویژگی های روانشناختی دارای بالاترین ضریب استاندارد و بیشترین تأثیر بوده است.

گروه دوم: که به متغیر ویژگی های مدیریتی و سازمانی و تأثیر آن بر کارآفرینی پرداخته اند. اثر ویژگی های مدیریتی و سازمانی دانش آموختگان تحصیلات تکمیلی رشته تربیت بدنی دانشگاه پیام نور بر مهارت کارآفرینی دارای ضریب استاندارد ۰/۸ و اولویت اول می باشد. با توجه به ضریب استاندارد بالا و کسب اولویت اول ویژگی های مدیریتی و سازمانی، ضرورت دارد که در دوره های تحصیلات دانشگاهی علاوه بر واحدهای درسی پایه و تخصصی مرسوم واحدهایی نیز در راستای تقویت عوامل مدیریتی و سازمانی موثر بر کارآفرینی در نظر گرفته شود، با توجه به نظر پاسخ دهندگان گزینه هایی که در این بخش ضریب استاندارد و عدد معناداری بیشتری نسبت به بقیه دارند عبارتند از؛ تشخیص و شناسایی فرصت ها و تهدیدهای تجاری، مهارت در

مفاهیم و اصول مدیریت و سازماندهی، مهارت‌های بکارگیری نظام های اطلاعات مدیریت، متولی شدن مدیران در طرح های کارآفرینانه، زدودن موانع موجود در بازاریابی و برنامه ریزی جهت مواجهه با رقبا و نقش ساختار در تبادل ایده های نو آورانه. نتایج این بخش با تحقیقات امیری و همکاران (۱۳۸۷) که بیان داشته اند میان سبک مدیریت و مهارت کارآفرینی ارتباطی معنا دار وجود دارد، آقاجانی (۱۳۸۸) که بیان می دارد مهارت مذاکره، مشتری مداری، سیستم غیر متمرکز و فرهنگ کاری به عنوان عوامل اثرگذار بر عناصر کارآفرینی می باشند، و اوبن و همکاران (۲۰۱۱) و گومپارس و همکاران (۲۰۰۵) که بروکراسی اداری را جهت فعالیت کارآفرینانه دست و پا گیر دانسته‌اند، دارای هم‌خوانی می باشد.

گروه سوم: به متغیر ویژگی های تحصیلی و آموزشی و تأثیر آن بر فرایند کارآفرینی پرداخته اند. اثر ویژگی های تحصیلی و آموزشی دانش آموختگان بر مهارت کارآفرینی دارای ضریب استاندارد ۰/۴۹ و اولویت سوم می باشد، کسب اولویت سوم شاید بیانگر این واقعیت باشد که هنوز در دوره های تحصیلی و فرآیند آموزش، عوامل موثر بر رشد و توسعه قابلیت کارآفرینی دانشجویان جدی گرفته نمی‌شود و یا برنامه‌های در نظر گرفته‌شده بیشتر جنبه تئوریک داشته و در مرحله عمل کمتر موثر واقع می‌شوند. با توجه به نظر پاسخ‌دهندگان گزینه‌هایی که در این بخش ضریب استاندارد و عدد معناداری بیشتری نسبت به بقیه دارند عبارتند از؛ بازپیداها و گردش‌های علمی برای آشنایی دانشجویان با آینده شغلی، استفاده از کارآفرینان موفق جهت تدریس برخی از مهارت های کارآفرینانه در مجامع دانشگاهی، آموزش های فوق برنامه برای کسب مهارت های شغلی، استفاده از اساتید مجرب و کارآمد جهت تدریس در دانشگاه، کارآموزی دانشجویان در محیط های اجرایی، امکانات و تجهیزات آزمایشگاهی و تدوین سرفصل های دروس متناسب با بازار کار. نتایج این بخش به جهت دارا بودن ارتباط معنادار عوامل تحصیلی و آموزشی بر مهارت کارآفرینی با نتایج تحقیقات اولادیان و همکاران (۱۳۸۹)، جمشیدی فر و همکاران (۱۳۸۹)، نادری (۱۳۸۸)، قاسمی و همکاران (۱۳۸۸)، گالوی و همکاران (۲۰۰۵)، راسموسن و همکاران (۲۰۰۶)، که همگی به نقش عوامل اهداف و مفاهیم آموزشی، فرایند آموزشی، امکانات آموزشی و ارزشیابی آموزشی بر توسعه کارآفرینی اذعان داشته‌اند، و هیونین و همکاران (۲۰۰۶) که بیان می‌دارند رویکردهای تدریس کارآفرینانه اساتید دانشگاه باعث تشویق دانشجویان به فعالیت‌های کارآفرینی بیشتر می‌گردد، دارای هم‌خوانی می‌باشد.

گروه چهارم: به متغیر ویژگی‌های محیطی و تأثیر آن بر فرایند کارآفرینی پرداخته‌اند. اثر ویژگی‌های محیطی دانش‌آموختگان بر مهارت کارآفرینی دارای ضریب استاندارد ۰/۲۲ و اولویت پنجم می‌باشد. با توجه به نظر پاسخ‌دهندگان گزینه‌هایی که در این بخش ضریب استاندارد و عدد معناداری بیشتری نسبت به بقیه دارند عبارتند از: فقدان زیرساخت‌های مناسب، تورم، توسعه تجارت بین‌الملل، بروکراسی شدید اداری، بی‌ثباتی در عرصه سیاستگذاری و فقدان قوانین حمایتی از تولید ملی به همراه ضعف نظارتی بر اجرای قوانین موجود، پیر بودن تکنولوژی و دانش فنی و پروژه‌های نیمه تمام صنعتی. البته وجود پارک‌های علم و فن آوری، با کسب کمترین ضریب استاندارد (۰/۱۹) جای تامل بسیاری دارد؛ زیرا پارک‌های علم و فناوری به عنوان یکی از نهادهای اجتماعی و حلقه‌ای از زنجیره توسعه اقتصادی مبتنی بر فناوری، شکل گرفتند. به نظر می‌رسد آثار بیشتر عوامل محیطی بر مهارت کارآفرینی با تعمیق ارتباط بیشتر بین دانشگاه‌ها، سازمان‌های تحقیقاتی، واحدهای تولیدی و مراکز تصمیم‌گیری دولتی امکان‌پذیر است. نتایج این بخش به جهت دارا بودن ارتباط معنادار عوامل محیطی بر مهارت کارآفرینی با نتایج تحقیقات صادقی و ملکی نیا (۱۳۹۰) که بیان داشته‌اند میان تمامی عوامل محیطی کارآفرینی و قصد کارآفرینی روابط معناداری وجود دارد، جمشیدی فر و همکاران (۱۳۸۹) که دریافت وام و موانع اقتصادی را از عوامل موثر برای انگیزه کارآفرینی از سوی دانشجویان معرفی نمودند، گومپارس و همکارانش (۲۰۰۵) که نشان دادند که مؤسسات کارآفرین علاقه‌ای به استفاده از بروکراسی اداری دست و پا گیر ندارند دارای همخوانی می‌باشد.

گروه پنجم: به متغیر ویژگی‌های جمعیت‌شناختی و تأثیر آن بر فرایند کارآفرینی پرداخته‌اند؛ اثر ویژگی‌های جمعیت‌شناختی دانش‌آموختگان بر مهارت کارآفرینی دارای ضریب استاندارد ۰/۳۱ و اولویت چهارم می‌باشد. نتایج حاصل از این بخش با نتایج تحقیقات همی (۱۳۹۰) که اثر تجربه شغلی را در پیشگویی نگرش کارآفرینانه معنادار دانسته، جمشیدی فر و همکاران (۱۳۸۹) که بیان داشته‌اند؛ متغیرهای سن، سطح تحصیلات، سابقه فعالیت و درآمد، از عوامل موثر برای انگیزه کارآفرینی از سوی دانشجویان بودند، قاسمی و همکاران (۱۳۸۸) بیان داشته‌اند؛ بین متغیرهای سن و جنس رابطه مثبت و معناداری با ایجاد روحیه کارآفرینی در بین دانشجویان وجود دارد. ریحانی (۱۳۸۶) که بیان می‌دارد عوامل دموگرافیک دارای رابطه مثبت و معناداری با متغیر ضریب کارآفرینی می‌باشند و آیدیس و همکاران (۲۰۰۷) که نشان دادند

ارتباط مثبتی بین عملکرد کارآفرینان و سوابق کاری آنها در گذشته و سوابق تحصیلی آنها وجود دارد، دارای هم خوانی می باشد. باید به این حقیقت توجه شود که محیط دوران کودکی تأثیرات شگرفی بر شخصیت فرد می گذارد. نقش و اهمیت خانواده به عنوان کانون اندیشه نوگرایی، در ایجاد روحیه خلاقیت و نوآوری در افراد، گسترش روحیه کارآفرینی و توسعه کسب و کار جدید در جامعه، انکارناپذیر است؛ زیرا خانواده افزون بر نقش تولید نسل و پرورش ابعاد عاطفی و اخلاقی فرزندان، کانونی برای رشد و پرورش اندیشه خودباوری، اعتماد به نفس و خودشکوفایی در فرزندان محسوب شده و نقش بسیار اثرگذاری در راه اندازی کسب و کار اقتصادی و توسعه فعالیت های شغلی در جامعه خواهد داشت و این زمانی اثرگذار می شود که آموزش های لازم به خانواده ها داده شود و خانواده ها را از نقشی که در کارآفرینی فرزندان نشان می توانند ایفا کنند، آگاه نمایند.

با توجه به نظرات پاسخ دهندگان، محتوای برنامه های آموزشی دانشگاه در ارتباط با کارآفرینی و نیاز های بازار کار، مناسب نمی باشد؛ از این رو توصیه می شود که در محتوای برنامه های آموزشی دانشگاه تجدید نظر شده و محتوای برنامه های آموزشی برای ایجاد خلاقیت و نوآوری، آشنایی با طرح کسب و کار، روش های جذب منابع مالی، بازاریابی، مدیریت و برنامه ریزی کسب و کار های کوچک، گسترش تخصص های حرفه ای در فراگیران و ایجاد مهارت های چندگانه (مدیریتی و سازمانی، روانشناختی، محیطی، فنی و انسانی) تنظیم شود و بروکراسی اداری دست و پا گیر در ارتباط با کارآفرینی و اشتغال دانش آموختگان کاهش یابد و برنامه ریزی جامعی با هدف آموزش مهارت های مرتبط با توسعه کارآفرینی در سطح خانواده، مدرسه، دانشگاه و حتی محل کار افراد انجام شود و فرآیند تحول به سوی دانشگاهی کارآفرین و مولد به معنای واقعی برای القای رویکردی کارآفرینانه در جمیع جهات مورد حمایت همه جانبه مسئولین مربوط واقع شود.

منابع

۱. ریحانی روشنگر. بررسی عوامل موثر بر فرآیند کارآفرینی فارغ التحصیلان کشاورزی. پایان نامه کارشناسی ارشد. تهران: دانشکده کشاورزی دانشگاه تربیت مدرس؛ ۱۳۸۶.
2. Hessels L K, Lente H V. Re-thinking new knowledge production: A literature review and a research agenda. *Research Policy*. 2008; 37: 740-760.
3. Miles M P, Munilla S M, Darroch J. Sustainable corporate entrepreneurship. *International Entrepreneurship and Management Journal*. 2009; 5(1): 65-76.

4. Morris M, Lewis P. The determinants of entrepreneurial activity : implication for
5. Marketing. *European Journal of Marketing*. 1995; 29(7): 31-48.
6. Lundstrom A, Stevenson L. Entrepreneurship policy for the future. the Entrepreneurship for the Future Series. Swedish Foundation for Small Business Research. 2001; 1: 133-156.
7. Ben Nasr KH, Boujelbene Y. Assessing the impact of entrepreneurship education. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*. 2013; 109:712-715.
8. Sleaf M. University Experiences And The Employment Environment, Unpublished Research Report, Higher Education Academy Network for Hospitality, Leisure,Sport &Tourism.Availablefrom:http://www.hlst.heacademy.ac.uk/projects/sleaf_summary.pdf.2005;13-24
9. Carr J C, Sequeira J M. Prior family business exposure as intergenerational influence and entrepreneurial intent: A Theory of Planned Behavior approach *Journal of Business Research*.2007; 60: 1090-1098.
10. Stam E, Audretsch D, Meijaard J. Renascent Entrepreneurship – Entrepreneurial Preferences Subsequent To Firm Exit. *Frontiers of Entrepreneurship Research*, Vol, 2006; 26 (7): 1-13.
11. Fairlie R W, Robb A M. Why Are Black-Owned Businesses Less Successful than White-Owned Businesses? The Role of Families, Inheritances, and Business Human Capital. *Journal of Labor Economics*. 2007; 25 (2): 289-323.
12. Vandam S M, Runhaar P. Developing a competency based framework for teachers 'entrepreneurial behavior. *Teaching and Teacher Education*. 2010; 26: 965-971.
۱۳. Zhao H ,Hills G E, Siebert S E. The mediating role of selfefficacy in the development of entrepreneurial intentions. *Journal of Applied Psychology*. 2005; 90 (12): 1265-1272
14. Kruzic D, Pavic I. Students' Entrepreneurial Characteristics: Empirical Evidence from Croatia. *The Business Review*, Cambridge. 2010; 14(2): 216-221.
15. Rasmussen E, Sorheim R.Action Entrepreneurship Education. *Technovation*. 2006; 26: 185-194.
16. Lee L, Wang P K, Foo M D, Leung A. "Entrepreneurial intentions: The influence of organizational and individual factors. *Journal of Business Venturing*. 2011; 26: 124-136.
۱۷. جعفرزاده مرتضی. طراحی و تبیین الگویی برای پیش‌بینی کارآفرینی دانش‌آموختگان: مورد دانشگاه تهران. رساله دکتری. تهران: دانشکده مدیریت دانشگاه تهران؛ ۱۳۸۴.
18. Galloway L, Anderson M, Brown W, Wilson L. Enterprise skills for the economy. *Education + Training*.2007; 47 (1):7-17.
19. De Pillis E. The influence of personality traits & persuasive messages on entrepreneurial intention. *Journal of Career Development International*. 2007;

12(4): 382-396.

20. Howard S. Developing entrepreneurial Potential in Youth: the Effect of entrepreneurial Education and Venture Creation. University of South Florida Report. 2004; 3-17.

21. Chiru C, Tachiciu L, Ciuchete S. Psychological factors, behavioural variables and acquired competencies in entrepreneurship education. Procedia - Social and Behavioral Sciences. 2012; 46: 4010 – 4015.

22. Markman G D, Baron R A. Person-entrepreneurship fit: why some people are more successful as entrepreneurs than others. Human Resource Management. 2003; 13: 281–301.

23. Kiggundu M N. Entrepreneurs and entrepreneurship in Africa: What is known and what needs to be done. Journal of Developmental Entrepreneurship. 2002; 7(3):239-258.

24. Russel S, Kerry A. Dose School Choice Increase the Rate of Youth Entrepreneurship? Economic of Education. 2008; 27:429-438.

25. Brancu L, Munteanu V, Gligor D. study on student motivation for entrepreneurship in Romania. Procedia - Social and Behavioral Sciences. 2012; 62: 223 – 231.

26. Lerner M, Haber S. Performance factors of small tourism ventures: The interface of tourism, entrepreneurship and the environment. Journal of Business Venturing. 2000; 16: 77-100.

۲۷. آقاجانی حسنعلی، تبیین مدل معادله ساختاری عوامل موثر بر فرآیند کارآفرینی مستقل (شرکتی). کاوشهای مدیریت بازرگانی. ۱۳۸۸؛ ۱(۱): ۷۷-۶۰

28. Oben U, Sezer C, Çalıskan o, Atan M A. How Much Entrepreneurial Characteristics Matter in Strategic Decision-Making .Original Research Article Procedia - Social and Behavioral Sciences. 2011; 24: 538-562.

۲۹. اولادیان معصومه، سیف نراقی مریم، نادری عزت اله، شریعتمداری علی. بررسی عوامل موثر بر توسعه کارآفرینی از دیدگاه دانش آموختگان دانشگاه تهران و مدیران کارآفرین شهر تهران به منظور فراهم نمودن الگوی مناسب برنامه درسی دوره کارشناسی علوم تربیتی. اندیشه های تازه در علوم تربیتی. ۱۳۸۹؛ ۵(۲): ۱۰۳-۸۱

۳۰. قاسمی جواد، اسدی علی، حسینی نیا غلامحسین. بررسی عوامل تاثیرگذار در ایجاد روحیه کارآفرینی دانشجویان تحصیلات تکمیلی پردیس کشاورزی و منابع طبیعی دانشگاه تهران. تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران (علوم کشاورزی ایران). ۱۳۸۸؛ ۴۰(۲): ۷۹-۷۱

۳۱. نادری ندا. نقش آموزشهای رسمی و برنامه های کمک درسی رشته تربیت بدنی در مقطع

- کارشناسی ارشد در تامین مهارت کارآفرینی دانشجویان از نظر دانش آموختگان. پایان نامه کارشناسی ارشد. تهران: دانشگاه پیام نور؛ ۱۳۸۸.
32. Heinonen J, Poikkijoki S. An entrepreneurial directed approach to entrepreneurship education: mission impossible. *Journal of Management Development*. 2006; 25 (1):80-94.
۳۳. صادقی مهدی، ملکی نیا عماد. ارزیابی دانشجویان از محیط های کارآفرینانه و تبیین رابطه آن با قصد کارآفرینی. پژوهش و برنامه ریزی در آموزش عالی. ۱۳۹۰؛ ۱۷(۱): ۸۹-۶۹.
34. Pihie Z, Bagheri A, Abdullah Sani Z. Knowledge of cognition and entrepreneurial intentions: Implications for learning entrepreneurship in public and private universities. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*. 2013; 97: 174 – 181.
۳۵. جمشیدی فر مصطفی، خرمی شهروز، راحلی حسین. بررسی عوامل موثر بر روحیه کارآفرینی دانشجویان دانشکده کشاورزی تبریز. پژوهش های ترویج و آموزش کشاورزی. ۱۳۸۹؛ ۳(۳): ۶۴-۵۳.
36. Gompars P, Lerner R, Scharfstein K. The entrepreneurship paradigm (I): a philosophical look at its research methodologies. *Entrepreneurship Theory and Practice*. 2005; 14(1): 7-26.
۳۷. همتی شهین. تحلیل و تبیین نگرش کارآفرینانه دانشجویان دانشکده کارآفرینی دانشگاه تهران. پایان نامه کارشناسی ارشد. تهران: دانشکده مدیریت گروه کارآفرینی؛ ۱۳۹۰.
38. Grace E, Ihuoma I. Relationship Between Counseling And Entrepreneurship Development Skills Of Nigerian Final Year Undergraduates. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*. 2013; 84:120 – 127.
۳۹. شریفیان اسماعیل. طراحی الگوی فرآیندی انگیزه کارآفرینی دانشجویان تربیت بدنی. رساله دکتری. تهران: دانشگاه تربیت مدرس. دانشکده علوم انسانی. گروه تربیت بدنی؛ ۱۳۸۷.
۴۰. کرد نایج اسداله، زالی محمدرضا، هومن حیدر علی، شمش شهاب الدین. ابزار سنجش ویژگی های شخصیتی کارآفرینان ایرانی. چاپ اول. تهران: نشر دانشگاه تربیت مدرس؛ ۱۳۸۶.